

Univerza
v Ljubljani Fakulteta
za socialno delo

DIPLOMSKA NALOGA

OTROCI PRISELJENCI V VRTCIH V KRANJU

Datum oddaje: 22. 6. 2017

Avtorica: Pavla Mrkun

Mentor: doc. Dr. Srečo Dragoš

Kazalo

OTROCI PRISELJENCI V VRTCIH V KRANJU	1
Predgovor.....	3
1. TEORETIČNI DEL	5
1.1. Teorije migracij	5
1.2. Priseljivanje v Slovenijo.....	6
1.3. Imigrantske politike.....	7
1.4. Priseljenci v Mestni občini Kranj	8
1.5. Otroci priseljenci v šolskem sistemu.....	9
1.6. Vključevanje otrok priseljencev v vrtce	10
1.7. Multikulturalizem v vrtcu.....	12
1.8. Jezik v vrtcu	14
1.9. Otroci priseljenci v vrtcih, kjer je bila opravljena raziskava.....	15
1.10 Socialno delo z otroki priseljenci v vrtcu in njihovimi družinami.....	16
2. EMPIRIČNI DEL	17
2.1. Instrumentalna definicija problema	17
2.1.2. Raziskovalna vprašanja	18
2.1.3. Okvirne teze	19
2.2. Metodologija.....	20
2.2.1 Vrsta raziskave	20
2.2.3 Merski instrumenti.....	20
2.2.4 Opredelitev enot raziskovanja	21
2.2.5. Zbiranje podatkov in empiričnega gradiva.....	21
2.2.6. Obdelava gradiva	21
2.2.7. Spremenljivke.....	23
3. REZULTATI IN RAZPRAVA	24
3.1. Predstavitev rezultatov in razprava	24
3.2. Sklep.....	29
3.3 Predlogi	30
VIRI IN LITERATURA.....	32
Internetni viri:	34

Predgovor

V zadnjih nekaj letih sem kot študentka občasno delala v vrtcu kot pomočnica vzgojiteljice. Med delom sem spoznala, kako raznolika je naša družba, kako različni so si otroci in okolja, iz katerih prihajajo. V skoraj vsakem vrtcu v katerem sem bila so bili v skupini tudi otroci, ki niso govorili našega jezika, ki so imeli nam nenavadna imena in ki so praznovali drugačne praznike. Tudi zaradi njih sem se odločila, da se bom naučila najprej srbsko, nato še albansko, čeprav še posebej slednji ne spada med jezike, ki bi se jih ljudje v Sloveniji množično učili.

Ko so vzgojiteljice in drugi zaposleni v vrtcu izvedeli, da govorim albansko, so se najprej začudili, nato pa me prosili, če temu in temu otroku povem to in to. Pogosto so mi tudi malo potarnali, da bi bilo dobro, če bi tudi sami kaj razumeli, ampak je jezik tako zapleten in tako drugačen... Seveda me je zanimalo, kako se s temi otroki in njihovimi družinami sicer pogovarjajo, jim kdo pomaga, kaj bi potrebovali? Ravno tako me je zanimalo, kaj o vsem tem menijo starši in otroci sami.

Uvod

Resolucija o migrantski politiki kot priseljenca opredeljuje vsako osebo, ki je več kot eno leto prijavljena kot prebivalka Slovenije. Strategija za vključevanje otrok, učencev in dijakov migrantov v vzgojo in izobraževanje iz 2007 otroka priseljenca razume širše, saj se v šolski sistem vključujejo tudi oproci, ki so v Sloveniji manj kot eno leto, ter otroci, ki imajo slovensko državljanstvo, vendar še niso vključeni v okolje.

V Sloveniji je bilo v leto 2015 v vrtce vključenih 77,7% otrok (Statistični urad RS, 2017), večina otrok torej prav v vrtcu pridobi prve izkušnje z izobraževanjem in širšo družbo. Med otroki so tudi mnogi takšni, ki se s slovenskim jezikom in kulturo srečajo prvič.

Za raziskavo sem se odločila, ker sem želela preveriti, če je stanje res takšno, kot sem ga zaznala skozi oči opazovalke, ter da sem lahko nek korak k spremembam, ki si jih želijo tako

vzgojiteljice, kot starši in otroci. V teoretičnem delu opišem migracije v Sloveniji in Kranju, politiko v odnosu do njih, položaj otrok migrantov v izobraževalnem sistemu in predšolski vzgoji ter stanje v vrtcu, kjer sem opravljala raziskavo. V praktičnem delu prikažem stanje, kot ga vidijo zaposlene v vrtcu, odnos do otrok, komunikacija med zaposlenimi, otroci in starši in njihovo vizijo prihodnosti.

Ključne besede: otroci priseljenci, priseljske družine, migracije, dvojezičnost, predšolska vzgoja, vrtec, multikulturnost

Abstract

Resolution of migrant politics define an immigrant as a person, that has been registered as an inhabitant of Slovenia for more than a year. However, Strategy for Inclusion of Migrant Children's definition is broader, as there are children enrolled in education that have been in Slovenia shorter than one year and children, that have citizenship, but aren't fully integrated just yet.

In 2015, 77,7% of slovenian children were enrolled in kindergarten. That means kindergarten is the first experience with education and wider society the majority of children get. For many children, this also means first contact with slovenian language and culture.

I decided to make a research on the topic because I wanted to know, whether observations I made during my time as a student worker were correct, and to help achieve changes that kindergarten teachers, children and their parents want. In theoretical part I present migration trends in Slovenia and Kranj, the role of migrant children in education and kindergartens, the state of migrant children in kindergartens where I conducted my research. In practical part, I talk about kindergarten teacher's experiences, communication between teachers, children and their families and their visions for the future.

Key words: migrant children, migrant families, migration, bilinguality, preschool, kindergarten, multiculturalism

1. TEORETIČNI DEL

1.1. Teorije migracij

Ernest George Ravenstein je že leta 1876 izdal zakone migracij, ki se še vedno uporabljajo kot eden izmed osnovnih teoretskih konceptov. Zakoni trdijo, da se večina migrantov seli na kratke razdalje, da migracija poteka postopno, korak za korakom, da migranti, ki se selijo na velike razdalje izbirajo med velikimi trgovskimi ali industrijskimi središči, da vsak migracijski tok proži svoj kompenzacijski protitok. Da je prebivalstvo, rojeno v mestih manj migratorno kot podeželsko, da so ženske bolj migrantorne znotraj države, moški pa prek meja, da večino migrantov predstavljajo odrasli, ker družine redko zapuščajo območje rojstva, da velika mesta rastejo bolj na račun migracij kot na račun naravnega prirastka, da se migracije večajo po obsegu vzporedno z razvojem industrije in trgovine ter z izboljšavo transporta, da glavna smer migracij poteka od kmetijskih območij proti industrijskim in trgovskim središčem ter da so glavni vzroki migracij ekonomski (Josipovič, 2006). V nadaljevanju bo razvidno, katere od teh trditev držijo za sodobne trende migracij v Sloveniji.

Everett Lee je s preizkušanjem Ravensteinovih zakonov v letu 1966 dopolnil teorijo s spoznanjem, da na migrante deluje cela vrsta silnic, ki pripeljejo do tega, da se nekdo nekam preseli. Po "push-pull" metodi hkrati delujejo faktorji, ki posameznika spodbujajo k zapustitvi domačega kraja, in dejavniki, ki nanj privlačno delujejo. Med obema območjema se nahajajo prepreke, ki pravzaprav predstavljajo tretjo skupino dejavnikov. David Bogue je leta 1969 izpostavil naslednje potisne faktorje: krčenje nekega vira ali upadanje cene, nižanje povpraševanja za določen proizvod ali storitev, izguba dela iz različnih razlogov, diskriminacija zaradi političnih, verskih in drugih razlogov, odtujitev od skupnosti, zapuščanje skupnosti, ker ne dopušča priložnosti za osebni razvoj ter zapuščanje območja zaradi katastrofe. Med privlačnimi faktorji našteva priložnost za zaposlitev, možnost za doseg višjega dohodka, možnost za

doseganje zelene izobrazbe, ugodnejše okolje in pogoje življenja, odvisnost in mobilnost drugih oseb, ter nove ali različne dejavnosti, ki se v večjih mestih na primer razlikujejo od tistih na podeželju ali manjših mestih (Josipovič, 2006).

1.2. Priseljevanje v Slovenijo

Ekonomsko priseljevanje v Slovenijo se je začelo v obdobju 1953-1960, ko se je število prebivalcev, rojenih zunaj Slovenije, povečalo za 45%. V prejšnjih obdobjih so večino prebivalcev, rojenih v tujini predstavljali potomci slovenskih izseljencev, v tem času pa se je pojavilo priseljevanje oseb z začasnim statusom, vendar pa iz statističnih podatkov ni razvidno, koliko od teh je bilo sezonskih delavcev in koliko takih, ki bi jih po modernih standardih obravnavali kot prebivalstvo. V obdobju 1960-1970 je bil trend priseljevanja zaradi odseljevanja Slovencev v tujino negativen, leto 1970 pa velja za prelomno leto, v katerem je Slovenija postala država imigracije. Največji delež priseljencev je prihajal iz Hrvaške, začelo se je tudi priseljevanje iz Kosova, Bosanske Krajine, Posavine, vzhodne Srbije in občin na jugu Srbije. V obdobju od 1971-1980 je zagon gospodarstva, naftna kriza z omejevanjem priseljevanja v države Zahodne Evrope in obdobje največje rodnosti s pomembnim deležem otrok neslovenskega prebivalstva povzročil hitre spremembe narodnostne sestave. V popisu 1981 lahko prvič izračunamo selitveni prirast. Največ priseljencev je v tem obdobju prihajalo iz Bosne in Hercegovine (kar 40%, skupaj z začasnimi priseljenci več kot polovica), Bosna in Kosovo sta edini območji iz katerih se je na novo priselilo več pripadnikov etnične skupine, kot jih je v Sloveniji že bivalo. Višek priseljevanja je Slovenija dosegla v letih 1978-1980. Migracije so bile izrazito urbane, saj je kar 80% priseljencev bivalo v mestih, v primerjavi z 46% Slovencev. Leta 1988 se je končalo obdobje primarnega ekonomskega priseljevanja v Slovenijo. Selitveni prirast je dosegel le še 60% prejšnjega prirasta, priseljevanje iz BiH se je še povečevalo. 30% neslovenskega prebivalstva je bilo rojenih v Sloveniji. (Dolenc, 2007). V 80. Letih je prišlo do pomembne spremembe v spolni sestavi migrantov, saj so ženske predstavljale kar 53% vseh priseljenih oseb (v prejšnjih desetletjih so vedno prevladovali moški). V letu 1991 se je prvič začelo zmanjševati število do tedaj največje manjšinske skupnosti-Hrvatov, negativen je bil tudi selitveni prirastek Srbov. Pozitiven je bil pri Albancih. Po osamostvojitvi leta 1991 se je

Slovenija soočila z novimi oblikami priseljevanja in z njim povezanimi družbenimi pojavi, kot so vračanje Slovencev iz republik bivše Jugoslavije, legalizacija prebivanja državljanov nedkdanje SFRJ, ki so v državi že živeli, vendar niso imeli administrativno urejenega prebivanja, prisilne migracije z območij vojnih spopadov (Hrvaška, BiH, Kosovo), sodobna tajska ekonomska migracij, povečano število nedovoljenih prestopov meje in ilegalne migracije. Najmočnejši tok so predstavljali pribežniki iz BiH, po ocenah naj bi jih bilo do 70. 000. Relativno najbolj se je povečalo priseljevanje Makedoncev in Albancev. V letih 2002 do 2006 se je povečalo predvsem število mladih priseljencev (kar kontrira Ravensteinovim teorijam migracij), kar četrtna priseljencev je bila mlajših od 5 let. Kot države izstopajo BiH in Srbija ter Črna Gora (Dolenc, 2007).

1. 3. Imigrantske politike

Imigrantska politika je politika, s katero država ureja odnose med večinsko družbo in imigranti, ki so naseljeni na njenem ozemlju. V preteklosti je bilo izhodišče migrantskih politik v Evropi ekonomske narave, saj je prevladovalo prepričanje, da so migracije prehodne narave, ter da se bodo po preteku delovnih obveznosti priseljenci vrnili v izvorna okolja. Šele ko je postalo jasno, da bodo imigranti ostali v državah priselitve so posamezne države začele v imigrantske politike vključevati tudi ukrepe na kulturnem, političnem, izobraževalnem in drugih področjih.

Mednarodna organizacija za migracije (IOM) navaja štiri oblike glavnih imigrantskih politik, ki so:

- Asimilacija: priseljenci naj bi v novi državi postali podobni ostalim prebivalcem in enakovredni državljeni, največkrat je proces enostranski (migranti prilagodijo vrednote večinski populaciji).
- Integracija: dvosmeren proces, kjer migranti skupaj z večinsko populacijo skrejemajo in ustvarjajo skupno kulturo.
- Segregacija: priseljenci se vključujejo v določene sfere, iz drugih pa so izključeni, temelji na ideji, da so priseljenci tu samo začasno, stalne migracije so ogrožujoč dejavnik z ekonomskega, socialnega, političnega in kulturnega vidika. Migrantom so omogočene

samo omejene socialne pravice, iz večine drugih področij družbenega življenja sprejene družbe so izključeni.

- Multikulturalnost: priseljenci so sprejeti kot etnične manjšine, ki se od večinskega prebivalstva razlikujejo, ohranjajo svoj jezik, kulturo, način življenja in organiziranje. Model predvideva da obstajajo skupne temeljne vrednote, na podlagi katerih se priseljenci in večinska družba prilagajajo en drugemu. Priznava se jim enake pravice kot ostalim državljanom, hkrati pa se od njih ne pričakuje prilagajanje, razen v primerih temeljnih vrednot neke družbe. Kljub temu, da je položaj različnih skupin precej enakovreden, so med seboj ločene. (Bešter, 2007)

-

Migracijska politika v Sloveniji temeljni na načelih, ki se ne spreminjajo in so načelo solidarnosti (deljenje bremena v primeru migrantskih kriz), načelo odgovornosti do državljanov in načelo spoštovanja prava in človekovih pravic (izpolnjevanje obveznosti iz mednarodnih pogodb, spoštovanje splošno sprejetih načel in pravnega reda, sem spada tudi načelo nevračanja), načelo dolgoročne makroekonomske koristnosti (nadzorovanega sprejema migrantov glede na povpraševanje slovenskega trga delovne sile ali kapitala, sem spada preprečevanje nezakonitih migracij), načelo zgodovinske odgovornosti, ki gradi na konceptu kontinuuma zgodovine in strukturi mednarodnih odnosov; ter načelo enakopravnosti, svobode in vzajemnega sodelovanja, ki se predvsem nanaša na integracijsko politiko. Slovenija si z Evropsko unijo deli skupno politiko migracij in azila, prek katere si prizadeva vzpostaviti partnerstvo in sodelovanje med državami Evropske unije, državami izvora in državami, prek katerih potekajo migracijski tokovi. (pisRS, 2017)

1.4. Priseljenci v Mestni občini Kranj

V leta 2002 je 6101 prebivalcev Mestne občine Kranj pripadalo različnim etničnim manjšinam (statistični urad RS).

Med letoma 2010 in 2016, torej v obdobju, v katerih so se rojevali otroci, ki so sedaj vključeni v vrtce, je bil selitveni prirastek nizek. Leta 2010 se je v Kranj iz tujine priselilo 590

oseb, odselilo pa 547. Leta 2015 je bilo v Kranj iz tujine priseljenih 449 oseb, odselilo pa se jih je 439 (statistični urad RS, 2017).

Natančnih podatkov o narodnosti priseljencev nisem našla, sem pa po kulturnih društvih v Kranju sklepala, da največ priseljencev prihaja iz Srbije, Makedonije (Kranj, moje mesto, 2017). Po lastnem opažanju je veliko tudi priseljencev iz Kosova, ki pa organiziranega društva nimajo. V Kranju je organiziran dopolnilni pouk v albanskem jeziku, ter enkrat mesečno katoliška maša. (Berishaj, 2004)

1.5. Otroci priseljenci v šolskem sistemu

V Strategiji za vključevanje otrok migrantov najdemo le približne podatke o številu otrok, ki jim je slovenščina tuji jezik. Anketa, ki jo je pripravil Zavod RS za šolstvo, je pokazala, da je v 30 vrtcih, 138 osnovnih šolah in 29 srednjih šolah trenutno vključenih 993 otrok, ki so se priselili v Slovenijo, in 1.977 otrok, ki so se rodili v Sloveniji in jim je slovenščina drugi jezik, s tem da anketirane ustanove predstavljajo le desetino slovenskih vrtcev in srednjih šol ter tretjino osnovnih šol (Barle Lakota et. al., 2007).

Tako kot sicer je tudi v šolstvu prevladujoč program vključevanja priseljencev integracija, kar vključuje tako sprejemanje priseljencev v novo družbeno okolje kot prilagajanje obstoječih družbenih struktur novim situacijam. Kljub temu pa so otroci priseljenci na slabšem kot ostali otroci glede izbire šol, časa obiskovanja šole, uspešnosti, števila tistih, ki šole ne dokončajo in vrst dokončanih šol. Razlogi za slabosti v izobraževalnem sistemu so razdeljeni na makro, vmesno in mikroraven.

Makroraven določa specifičen izobraževalni sistem posamezne države. Otroci priseljencev so uspešnejši v državah, kjer je stopnja neenakosti manjša, kjer sta dobro razvita predšolsko izobraževanje in skrb za zgodnje izobraževanje otrok.

Na vmesni ravni na uspešnost vplivajo predstave o priseljencih v šolskem kurikulumu, učnebnikih in šolskem življenju. Kvalitetne šole so pozitivno naravnane do otrok priseljencev.

Najpogostejša oblika diskriminacije na tej ravni je odrekanje podpore, pa tudi nizka pričakovanja. Sodelovanje s starši ima pozitiven učinek na uspehe.

V mikroraven štejemo vpliv družine, ki je s šolstvom povezana preko različnih programov, ki podpirajo razvoj in učenje jezika (Vižintin, 2010).

Peček in Lesar sta v raziskavi iz leta 2005 prikazala, da je 99% učiteljev pripravljena sprejeti otroka priseljenca, 30% pa jih meni, da bi morali hkrati z izobraževanjem obiskovati tudi tečaj slovenskega jezika. Polovica jih meni, da bi se slovenščine morali naučiti že doma (Fatić, 2013).

1.6. Vključevanje otrok priseljencev v vrtce

Otroci priseljenci so v Strategiji vključevanja učencev migrantov definirani kot otroci, ki jim slovenščina predstavlja drugi jezik. Centralne evidence števila teh otrok ni, saj vrtci ob vpisu ne zapisujejo prvega jezika otrok, ker za to v vpisnih obrazcih ni predvidenega mesta.

Vključevanje otrok v vrtce temelji na zakonodaji, ki določa enakopravnost in enako obravnavo otrok, ne glede na način kako so vstopili v državo. Izobraževanje otrok priseljencev na splošno se v Republiki Sloveniji naslanja na načelo Deklaracije Združenih narodov o otrokovih pravicah glede izobraževanja in pravico do izobraževanja v skladu s Konvencijo Združenih narodov o otrokovih pravicah. Pri načrtovanju izobraževanja otrok priseljencev se upoštevajo direktive in druga zakonodaja Evropske skupnosti in drugih mednarodnih organizacij. Temeljni cilji dela z otroki priseljencev so zagotavljanje optimalnega razvoja posameznika ne glede na spol, socialno in kulturno poreklo, veroizpoved, narodno pripadnost ter telesno in duševno konstitucijo, vzgajanje za medsebojno strpnost, spoštovanje drugačnosti in sodelovanje z drugimi, spoštovanje otrokovih in človekovih pravic ter temeljnih svoboščin, enake možnosti obeh spolov ter razvijanje sposobnosti za življenje v demokratični družbi (Novak et. al, 2012).

Pri načrtovanju kurikula v vrtcih so najbolj pomembna naslednja načela:

- Načelo odprtosti, avtonomnost in strokovna odgovornost vzgojno-izobraževalnega zavoda: v skladu z zakonodajo se vrtec samostojno odloča o vključevanju otrok priseljencev na podlagi pojmovanja drugačnosti kot vrednote in znanju ter veščinah multikulturnega ravnanja in poučevanja. Konkretni ukrepi so vključeni v letni delovni načrt ustanove.

- Načelo enakih možnosti s spoštovanjem kulturne in jezikovne različnosti med otroki: vsakemu otroku, ne glede na kulturno naravnost, spretnosti in potrebe je treba omogočiti možnost za razvoj, kar je močno vezano na sodelovanje med vrtcem in starši, o čemer govori moja raziskava. Vrtec mora biti otroku v oporo pri uporabi maternega jezika, hkrati pa ga mora spodbujati k uporabi slovenskega jezika. Značilnost multikulturnega vrtca se kaže v tem, da osebje gleda na kulturno, jezikovno in versko raznolikost kot na normalno situacijo, ki vključuje tako manjšine kot večinsko populacijo, in različnost uporabi kot vir znanja in razumevanja ter s tem vsem pomaga k sprejemanju in priznavanju različnosti. Otroci, tako priseljeni kot večinski, lahko medsebojne razlike tako sprejmejo kot vrednote. Poudarek je na vrednotah, kot so enakost, demokracija, svoboda, prijateljstvo.

- Načelo aktivnega učenja in zagotavljanja možnosti komunikacije in drugih načinov izražanja – učenje jezika: otroke priseljence je potrebno spodbujati k uporabi maternega jezika, slovenščine, ter mešanice obeh, strokovni delavci morajo biti ozaveščeni glede slabšega znanja slovenščine pri otrocih priseljencev, saj je vsak zaposleni hkrati tudi učitelj jezika.

- Načelo sodelovanja s širšo lokalno skupnostjo: poleg družinskih članov otroka je potrebno v izobraževalni proces vključiti tudi širšo skupnost. Povezati se je treba z vladnimi in nevladnimi organizacijami, ki ponujajo storitve, kot so učenje jezika, učna pomoč, kakovostno preživljanje prostega časa. (Novak et. al., 2012)

Pri vključevanju otrok migrantov v vrtec za učenje slovenščine zakonsko ni predvidenega posebnega časa, je pa v uvodu Kurikuluma za vrtce zapisano, da mora biti tistim otrokom, ki jim slovenščina ni materni jezik, namenjena posebna pozornost, da lahko nadoknadijo morebitni primanjkljaj v znanju slovenščine (Barle Lakota et. al., 2007).

Pri vključevanju otrok migrantov v vrtce (in ostale izobraževalne ustanove) ključni problemi vključujejo:

- pomanjkljive zakonske podlage
- neoblikovane strategije in instrumenti za vključevanje otrok migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja
- pomanjkanje ustreznih strokovnih znanj in spretnosti strokovnih delavcev za kakovostno trajno sodelovanje s starši migranti (ni določenih strategij)
- neustrezno vrednotenje pomena ohranjanja jezika in neenako vrednotenje v povezavi s slovenščino (neizdelane strategije, neinteres strokovnih delavcev do jezikov otrok migrantov)
- nezadostna vključenost otrok migrantov in njihovih staršev v šolsko in širše slovensko okolje: nepoznavanje sociokulturnega življenja v Sloveniji, nizka stopnja sprejemanja s strani slovenske družbe (Barle Lakota, et. al., 2007)

1.7. Multikulturalizem v vrtcu

V vrtčevskem obdobju se otrokova identiteta oblikuje v odnosu do pomembnega drugega, kar so največkrat starši, vzgojiteljice in druge oblike avtoritete, ki mu definirajo socialne pomene dejanj, ter ga naučijo razumevanja in ocenjevanja lastnega vedenja. V tem obdobju so otroci odprti za zunanje vplive, ki jih posnemajo, na začetku nezavedno, nato postopoma zavedno (Jevšnik Vah, 2010)

Raziskave kažejo, da so otroci od 3. do 7. leta, torej v vrtčevskem obdobju, najbolj dovzetni za etnične in spolne kategorije, kar je prva predispozicija za razvoj predsodkov in diskriminatornega vedenja. Otroci osnovo predsodkov sicer dobijo od staršev, vendar se do konca razvije šele, ko pridobijo tudi izkušnje z drugačnostjo. (Fatić, 2013, po Smagin, 2004).

Načelo enakih možnosti kot načelo multikulturalizma je eno izmed najpomembnejših načel, omenjenih v Kurikulu za vrtce. Kulturno poreklo je ena izmed različnosti, ki naj bi jo upoštevali in dopuščali njeno izražanje. Multikulturalizem naj bi se upošteval tudi pri izboru vsebin, dejavnosti in materialov, ki naj bi otroku omogočali, da spozna različnost sveta, ljudi in kultur. Različnost kultur je omenjena tudi v načelu stikov s starši, pri katerih je treba upoštevati kulturo, identiteto, jezik, vrednote, navade in običaje in svetovni nazor. V načelu sodelovanja z okoljem je navedeno, da morajo zaposleni upoštevati kulturno-socialne značilnosti okolja, iz katerega izhaja otrok (Bahovec, et. al., 1999). Izobraževalni sistem naj bi odseval kulturno raznolikost v družbi, in jo predstavil kot nekaj običajnega in pozitivnega, ter med otroki in odraslimi spodbujal odprtost do različnosti in kulturnega pluralizma. S tem bi se ustvarilo vzdušje, kjer bi imeli posamezniki z migrantskim ozadjem boljše možnosti za enakopravnost, kjer bi bilo manj rasizma, diskriminacije in ksenofobije (Bešter, 2009)

Ker fizično okolje v vrtcu nosi pomembna sporočila vsem otrokom je tudi od urejanja igralnic odvisno, kakšna bo samopodoba otrok priseljencev. Igralnice naj bi bile opremljene tako, da različnost prikažejo kot normalen del življenja v neki državi in človeškega obstoja. Različne kulture naj bi bile predstavljene kot člani družbe, v katerih živijo, in ne zreducirane zgolj na stereotip, predstavljen na primer s figure, oblečeno v tradicionalna oblačila. Plakati, risbe in fotografije naj bi prikazovale vzorniki iz različnih kultur, prisotni naj bi bili napisi v jezikih, ki jih otroci govorijo, igrače, s katerimi se igrajo, bi morale predstavljati različne rase, kulturna ozadja. Pomembna je, da je na voljo otroška literatura, v kateri nastopajo pripadniki različnih kultur (Vah Jevšnik, 2010).

Različne kulturne dinamike so predstavljene v petih tematikah, ki se med seboj prekrivajo in prepletajo, in sicer: :

- 1) identiteta in pripadanje,
- 2) podobnost in raznolikost,

- 3) človekove pravice in dolžnosti,
- 4) diskriminacija in enakost,
- 5) konflikt in razreševanje konfliktov.

Te vsebine je mogoče integrirati skozi vsakodnevne dejavnosti, glasbo, igro, branje in pogovor. Pri spoznavanju glasbe lahko na primer spodbujamo otroke, da predstavijo inštrumente in pesmi iz svojega kulturnega okolja ostalim otrokom, ki v njih prepoznajo podobnosti in razlike. Lahko tudi izdelujejo izdelke, ki so značilni za druga okolja. Strokovni delavci morajo biti pri tem dovolj seznanjeni z drugimi kulturami (Vah Jevšnik, 2010).

1.8. Jezik v vrtcu

Predšolsko obdobje je pri razvoju jezikovnih sposobnosti najpomembnejše. V tem času otrok razvija komunikacijo z vrstniki, odraslimi, se seznaja s pisnim jezikom in književnostjo, ter se uči izražati svoje misli, izkušnje, čustva ter razumeti druge.

Otroci morajo biti seznanjeni z različnimi vrstami jezika (formalnimi in neformalnimi) ter različnimi jeziki in jezikovnimi skupinami. (Bahovec, et. al., 1999).

Pri dvojezičnih otrocih pogosto pride tudi do pojava preklapljanja koda (code switching) in mešanja jezikov. Preklapljanje koda pomeni, da otrok pri govoru izbere tisti jezik, v katerem se v danem trenutku lažje izrazi, ki mu ponuja več jezikovnega materiala. Pogosto se to zgodi pri temah, o katerih je navajen govoriti v enem izmed jezikov. Otrok to običajno opazi in se popravi, z leti se nauči preklapljanje koda uporabljati namerno. Mešanje jezikov je vezano predvsem na besedišče, in se pojavi v primeru, da je eden izmed jezikov dominanten, ali če se otrok jezika uči od ljudi, ki tudi sami mešajo jezike (Hyltenstam, 1989;14).

Jezik, ki ga otrok govori ima tudi dodatno psihosocialno dimenzijo, in sicer se veže na identiteto otroka, govorjenje jezika, ki ga otrok ne obvlada dobro lahko torej bistveno spremeni njegovo doživetje samega sebe. Posebej je to razvidno pri otrocih, ki so okolje zamenjali neprostoovoljno, kar lahko povzroči tudi zavračanje jezika okolice (Biyalistok, 2001;6).

5. Člen zakona o vrtcih kot jezik vzgojnega dela navede slovenščino, razen v narodnostno mešanih območjih, kjer poteka delo v slovenskem in italijanskem oziroma madžarskem jeziku (predpisi SVIZ). Kurikulum za vrtce dvojezične otroke omenja najprej v kontekstu priznanih narodnostnih manjšin (Madžarske in Italijanske) na nacionalno mešanih območjih Istre in Prekmurja. Pri teh otrocih naj bi razvijali kolektivno dvojezičnost. Pri vseh ostalih otrocih, katerih materni jezik ni slovenščina, naj bi spoštovali odločitev staršev, ki so se odločili svojega otroka učiti prvi jezik, in oblikovanju podlage za učenje slovenščine ter vzpodbujanju otroka k učenju obeh jezikov. (Bahovec, et. al., 1999).

Pri opravljanju prakse ob študiju socialnega dela sem večkrat opazila, da so hrvaški, bošnjaški, srbski, albanski in ostali jeziki iz bivše Jugoslavije videni kot manjvredni, kot jezik neizobraženih, torej njihovo znanje ne prispeva k ugledu v družbi, za razliko od znanja kakšnih drugih jezikov. Mnogi pripadniki etničnih skupin, ki govorijo te jezike se tega sramujejo, kar negativno vpliva na njihovo samopodobo in mnenje, ki ga imajo o svoji kulturi. (Mrkun, 2015).

1.9. Otroci priseljenci v vrtcih, kjer je bila opravljena raziskava

V vrtcih natančne evidence narodnostnega oz. etničnega porekla otrok ne vodijo, zgolj evidenco otrok, katerih starši imajo status tujca. Ostalo lahko sklepamo samo približno, na podlagi priimkov. Otroci priseljencev se po mojih izkušnjah pojavljajo v vseh enotah Kranjskih vrtcev, s katerimi sem do zdaj sodelovala. Najpogosteje prihajajo iz držav bivše Jugoslavije, nekaj pa je tudi otrok iz Rusije, drugih evropskih ter azijskih držav. Najbolj izstopajo otroci, ki prihajajo iz Kosova in albanskega dela Makedonije, saj jih je veliko, za razliko od otrok, ki govorijo na primer srbsko ali hrvaško pa je njihov jezik vzgojiteljicam nepoznan, in predstavlja posebno oviro. Največ otrok priseljencev sem opazila v vrtcih, ki se nahajajo v blokovskih soseskah, ki so znane po koncentraciji tujega prebivalstva, tam je tudi največ albansko govorečih otrok. Na podeželju je otrok priseljencev manj, vendar se tudi pojavljajo. Več otrok priseljencev je po mojih izkušnjah vključenih v skupine drugega starostnega obdobja, posebej zadnje leto pred vstopom v šolo. Do sedaj so za reševanje težav v komunikaciji z otroki priseljenci preizkusili pomoč pri prevajanju s strani zaposlene, ki zna albansko in učne ure slovenščine za

otroke priseljence. Skupaj z otroki OŠ so za potrebe vrtcev pripravili tudi kratek albansko-slovenski slovar (spletna stran Mestne občine Kranj)

Zaposleni, pa tudi starši so se v povezavi z dnevnim centrom Škrlovec 16. 2. 2017 lahko udeležili predavanja z naslovom Albansko govoreči priseljenci v Sloveniji.

1.10 Socialno delo z otroki priseljenci v vrtcu in njihovimi družinami

Socialno delo v vrtcu je omejeno z institucionalnimi pravili, vendar je socialna delavka pri svojem delu avtonomna. Pri podajanju strokovnih mnenj svetovalec odloča sam, in ima pravico odkloniti vse naloge, ki niso v skladu s strokovno etničnimi načini dela. (Doles, 2009).

Dolžnost socialnega delavca v vrtcu je torej, da ravna v skladu z etnično občutljivim socialnim delom, to po Wynette Devore in Elfriede G. Schlesinger pomeni, da socialno delo s pripadniki etničnih skupin upošteva kulturne vrednote, kulturne potrebe in etnično realnost. (Urh, 2012).

V svoji raziskavi Doles ugotavlja, da se socialne delavke v vrtcih večinoma ne ukvarjajo neposredno z otroki- nobena izmed socialnih delavk, ki so v raziskavi sodelovale, ni imela izkušnje s spremljanjem otroka med uvajanjem v vrtec, menjavo vrtca ali pomagala otroku pri težavah, ki izvirajo iz okolja.

Socialna delavka mora pri delu z otroki migrant razviti kulturne kompetence, ki vključujejo samozavedanje in soočanje s predsodki, poznavanje etnične realnosti, etnično občutljivo komuniciranje, zaposlovanje pripadnikov etničnih manjšin, zavest o lastni poziciji moči in poziciji moči pripadnikov manjšin, aktivistično socialno delo, etnično občutljivo medijsko poročanje ter raziskovanje (Urh, 2012)

V vrtcih, kjer sem opravljala raziskavo, socialne delavke nimajo, nekatere njene naloge opravlja socialna pedagoginja. Za razliko od socialnega dela se socialna pedagogika fokusira predvsem na teorije izobraževanja in teoretične osnove vzgajanja in učnih procesov. Izkušnje iz Nemčije kažejo, da se socialna pedagogika in socialno delo vse bolj povezujeta v enoten poklic, čeprav osnovne socialne pedagogike temeljijo na pedagoških reformah in na gibanjih mladih, osnove socialnega dela pa na gibanjih za pomoč revnim skupnostim in feminističnih gibanjih (Kreimer, 2016).

Iz izkušenj, ki sem jih pridobila pri sodelovanju s socialno pedagoginjo sklepam, da socialno delo na otroka priseljenca gleda širše, kot na člana skupnosti, ki se v življenjskem svetu sooča s specifičnimi situacijami in na katerega vplivajo številni družbeni dejavniki (etničnost je eden izmed njih), medtem ko ga socialna pedagogika najprej vidi kot otroka, definiranega glede na starost, fazo razvoja in njegov položaj v izobraževalnem sistemu. Med seboj se torej lahko dopolnjujeta.

2. EMPIRIČNI DEL

2.1. Instrumentalna definicija problema

Kot sem navedla v teoretičnem delu se v vrtcih v Kranju srečujejo s precejšnjim številom otrok priseljencev, kar prinaša specifične problemske situacije, na katere zaposleni niso pripravljeni. Predvsem pri otrocih albanskega porekla prihaja do težave v komunikaciji med zaposlenimi in otroki ter zaposlenimi in starši. Že pri vpisu v vrtec imajo starši težave, ker ne razumejo obrazcev ter se ne zavedajo svojih pravic, zato na primer drugega otroka v vrtec vpišejo po polni ceni, ne po znižani, ki jim sicer pripada. Nekateri starši izpolnjevanje obrazcev zaupajo kar vzgojiteljicam, kar jim onemogoča, da se povsem svobodno odločijo. Kasneje se težave pojavijo tudi pri vsakdanji komunikaciji, kot je vpisovanje otroka na dejavnosti, prinašanje stvari, ki jih otrok potrebuje, udeleževanje govorilnih ur in podobno.

Med svojim študentskim delom kot pomočnica vzgojiteljice sem večkrat naletela na otroke priseljencev, ki niso razumeli jezika, in temu primerno niso enakovredno sodelovali, še posebej pri dejavnostih, kjer je potrebno veliko razlaganja in na sploh besedne komunikacije. Pogosto so bili ti otroci albanskega porekla, in ker sama znam albansko, sem bila dobrodošla pomoč. Večkrat sem tudi opazila, da otroci priseljencev skoraj ne uporabljajo verbalne komunikacije, tudi v svojem maternem jeziku, in da je potrebno nekaj časa, da začnejo komunicirati z nekom, ki jih razume.

Vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic se po pripovedovanju poslužujejo improviziranih metod, kot je pisanje listkov, ki jih kasneje doma prevedejo tisti družinski člani, ki slovensko govorijo, ali sporazumevanje z risbami in kretnjami. V enem izmed večjih vrtcev je bila nekaj

časa preko javnih del zaposlena pomočnica vzgojiteljice albanskega porekla, ki je nato služila kot prevajalka celotnemu vrtcu. Po izteku pogodbe so jo za stalno zaposlili v kuhinji, da je ostala v bližini, in tudi sedaj priskoči na pomoč. Vzgojiteljica, ki je v tem času delala z njo je dejala, da je njena prisotnost sicer začasno olajšala osnovno komunikacijo, vendar pa so starši albanskih otrok ostale vzgojiteljice začeli ignorirati, poslušali so samo še njo, ter namenoma vpisovali svoje otroke v specifičen vrtec, kar je na dolgi rok povzročilo, da so se tamkajšnje vzgojiteljice znašle same z velikim številom otrok, s katerimi je bila komunikacija otežena. Ta vzgojiteljica je izrazila željo po osebi, ki govori albanski jezik, in potuje od vrtca do vrtca, kjer se pojavi potreba.

Težave nastopijo tudi zato, ker gredo otroci v šolo brez znanja slovenskega jezika, kar seveda oteži njihovo šolanje. Zaposleni v kranjskih vrtcih si zato prizadevajo, da bi starši otroke vpisovali v vrtec čim prej, o čemer se s starši težko dogovarjajo.

2.1.2. Raziskovalna vprašanja

Katere etnične skupine so najpogostejše?

Ali se število otrok priseljencev razlikuje glede na starostno skupino, enoto vrtca in okolje, kjer se vrtec nahaja?

Ali se spolna sestava in življenjske razmere otrok priseljencev razlikujejo glede na ostalo populacijo otrok?

Kako se otroci priseljencev vključujejo v skupino?

Kakšne so posebnosti dela z otroki priseljenci in njihovimi starši in kakšne težave se pojavljajo?

Kakšno je poznavanje njihovih kultur in jezikov med zaposlenimi in pripravljenost na nadaljnje izobraževanje v tej smeri?

Kakšne rešitve si želijo strokovni delavci za težave ki se na tem področju pojavljajo?

2.1.3. Okvirne teze

Najpogostejše etnične skupine so Albanci, sledijo ostali s področja bivše Jugoslavije.

Vzgojiteljice iz urbanih okolij in tiste, ki delajo s starejšimi otroki imajo največ izkušenj z otroki priseljencev.

Vzgojiteljice pri komunikaciji z otroki in starši uporabljajo improvizirane metode.

Vzgojiteljice več težav doživljajo v komunikaciji s starši kot s samim vključevanjem otrok v skupino.

Populacija otrok priseljencev se glede na razmerje med spoloma in življenjske razmere razlikuje od populacije ostalih otrok.

Vzgojiteljice poznajo kulturo otrok priseljencev in so pripravljene na nadaljnje izobraževanje v zvezi z njimi.

Vzgojiteljice znajo oziroma so se pripravljene učiti jezike otrok priseljencev.

Vzgojiteljice si želijo prostovoljce ali zaposlene, ki bi igrali vlogo tolmača.

2.2. Metodologija

2.2.1 Vrsta raziskave

Raziskava je kvalitativna, primerjala sem izkušnje, pričakovanja in želje zaposlenih v zvezi z vključevanjem otrok priseljencev ter sodelovanjem med zaposlenimi in starši teh otrok.

Raziskava je eksplorativna, saj želim izvedeti, na kakšne načine si intervjuvanci že pomagajo, in kakšne oblike pomoči bi potrebovali. Teze, ki sem jih postavila, bom upoštevala okvirno, bolj kot orientacijo, kasneje bom iz rezultatov razbrala morebitne nove informacije.

2.2.3 Merski instrumenti

V raziskavi sem podatke pridobila z vprašalnikom. Prvotni namen je bil pridobivanje podatkov s pomočjo delno strukturiranega intervjuja, vendar pa so številne vzgojiteljice v neformalnih pogovorih dejale, da ne želijo biti vključene v intervjuje, in da mi uporabo te metode odsvetujejo, z njimi se je strinjala tudi socialna pedagoginja, saj naj bi intervju vzel preveč časa že tako zaposlenim vzgojiteljicam. Opozorila me je tudi na dejstvo, da bo intervjujankam neprijetno neposredno govoriti z mano in odgovori ne bodo izražali realnega stanja, temveč tisto, kar bi po njihovem mnenju jaz želela slišati. Upoštevala sem predloge in vprašanja uredila v anonimni vprašalnik, ki bo ohranil obliko delno strukturiranega intervjuja. Vprašalnik vsebuje 6 vprašanj odprtega tipa, ki omogočajo svobodno odgovarjanje.. Vprašalnik sem posredovala v elektronski ali fizični obliki, elektronske sem poslala sama dvema vzgojiteljicama, ki ju poznam, onidve sta ga posredovali naprej, fizične vprašalnike je socialna pedagoginja razdelila po mojih napotkih po lastni presoji. Načrtovala sem, da mi bodo vrnili od 6 do 10 vprašalnikov, socialna pedagoginja se je sama odločila, da jih pošlje 20 v primeru, da pride do osipa. Ker iz vprašalnikov nisem dobila dovolj informacij, sem sestavila še intervju, namenjen socialni pedagoginji, ki je bil nekakšen širši vpogled v situacijo.

Sestavila sem tudi vprašalnik odprtega tipa za starše, ga prevedla v albanščino, srbščino in angleščino, prav tako kot vprašalnik za vzgojiteljice je tudi tega posredovala socialna

pedagoginja po različnih vrtcih, vendar je na vprašalnik odgovorila le ena oseba, odgovori pa so bili tako pomanjkljivi, da jih nisem mogla uporabiti v raziskavi.

2.2.4 Opredelitev enot raziskovanja

Populacijo sestavljajo vzgojiteljice in pomočnice vzgojiteljic, ki so bile v letu 2017 zaposlene v vrtcih v Kranju, ter socialna pedagoginja, ki dela v največjem vrtcu v Kranju. V začetku sem predvidela, da bom v raziskavo vključila tudi starše otrok priseljencev, vendar je bil odziv staršev tako slab, da jih v nadaljevanju raziskave nisem upoštevala.

Vzorec sestavlja 8 vzgojiteljic in pomočnih vzgojiteljic (v raziskavi sem oboje združila pod izrazom vzgojiteljice, saj ni pomembne razlike kar se tiče stika z otroci) ter socialna pedagoginja.

Vzorec raziskave je priročen, saj so se na njo odzvali le tisti, ki jih je tema zanimala, in se jim je zdela uporabna. Pri vzorcu sem pazila, da je bil karseda enakomerno razporejen med različnimi starostnimi skupinami otrok, enotami vrtcev in starostjo strokovnih delavk

2.2.5. Zbiranje podatkov in empiričnega gradiva

Od 15. Do 20. 5. 2017 so bili fizični vprašalniki razdeljeni med vzgojiteljice vrtcev v Kranju, 19. 5. 2017 sem poslala še elektronski vprašalnik dvema zaposlenima, ki sta ga kasneje razdelili naprej. 22. 5. sem rezultate tudi prejela, ter se 6. 6.. 2017 srečala s socialno pedagoginjo in jo intervjujala.

2.2.6. Obdelava gradiva

Intervju s socialno pedagoginjo sem pretipkala. Ostale intervjuje sem pregledala poved za povedjo, izbrala sem si spremenljivke glede na raziskovalna vprašanja. Spremenljivkam sem določila modalitete. Izjave sem nato prikazala v tabeli, jim pripisala spremenljivke in modalitete (osno kodiranje). Pri nakaterih vprašanjih so bili odgovori tako različni, da so spremenljivke ostale opisne, preverila sem samo, če se katera pojavi več kot enkrat. Nato sem vse skupaj kodirala odnosno, vsakemu intervjuju sem v tabeli pripisala vrednost spremenljivk.

Intervju s socialno pedagoginjo sem uporabila kot dodaten vir informacij, saj ima pregled nad širšo situacijo. Nekatere ugotovitve, razvidne iz intervjujev z vzgojiteljicami, sem primerjala z informacijami, ki sem jih pridobila od nje (razvidno iz poglavja Rezultati in razprava).

Primer kodiranja

Intervju 2

Kode	Kategorije	Izpis intervjuja
30-50	Starost intervjujanca	
Urbano okolje	Lokacija vrtca	Ime vrtca
-	Starost otrok	-
Albanci, Japonci	Etnična pripadost	Albanci, Japonci
-	Število otrok priseljencev	-
-	Spol otrok priseljencev	-
Vključevanje brez težav	Vključevanje	Otroci jih lepo sprejmejo
	Posebnosti	
Strpen	Odnos drugih otrok	Otroci jih lepo sprejmejo
-	Življenjske razmere	-
Slabo poznavanje	Poznavanje kultur	Niti ne
Nepripravljenost	Pripravljenost na dodatno spoznavanje	Niti ne
Potrebno	Seznanjanje drugih otrok	Dobrodošlo.
Potrebno	Prilagajanje	Saj se morajo z vsemi, ne samo za priseljence!
Obvestila	Načini komuniciranja	Ni močnega kontakta, damo pisna obvestila.
-	Težave	-
Tolmač	Željene rešitve	Tolmač

2.2.7. Spremenljivke

Spremenljivka	Vrednost
Starost intervjujanca	18-30, 30-50, 50 in več
Lokacija vrtca	Urbano okolje (U), urbano okolje-blokovsko naselje (U-B), vaško okolje (V)
Starost otrok	1. Starostno obdobje (1-3 leta, 1. SO), 2. Starostno obdobje (3-5 let, 2. SO), zadnje leto pred šolo (ZLŠ), mešan oddelek (MO)
Etnična pripadost	Albanci (A), Makedonci (M), Rusi (R), Belgijci (B), Japonci (J).
Število otrok priseljencev	število
Spol otrok priseljencev	Večinoma moški (M), večinoma ženski (Ž), oba spola (O).
Vključevanje	1-brez težav 2-z nekaj težavami 3-zelo težavno
Posebnosti	Posebnosti pri vedenju (PV) Posebnosti pri izbiri dejavnosti (PID) Posebnosti pri odnosu med družino in zaposlenimi
Odnos drugih otrok	1-strpen 2-nekaj vmes 3-nestrpen

Življenjske razmere	Zapletene socialne razmere (ZSR)
Poznavanje kultur	1-dobro 2-nekaj vmes 3-slabo
Pripravljenost na dodatno spoznavanje	1-pripravljenost 2-delna pripravljenost 3-nepripravljenost
Seznanjanje drugih otrok	1-pomembno 2-srednje pomembno 3-nepomembno
Prilagajanje	1-pomembno 2-srednje pomembno 3-nepomembno
Načini komuniciranja	opisno
Težave	opisno
Željene rešitve	opisno

3. REZULTATI IN RAZPRAVA

3.1. Predstavitev rezultatov in razprava

Izkušnje z otroki priseljencev so imele vse intervjujanke, ne glede na lokacijo vrtca ali starost otrok, je pa res, da je samo ena izmed intervjujank zaposlena v vaškem vrtcu, ter samo ena v skupini prvega starostnega obdobja. Socialna pedagoginja je nasprotno trdila, da obstajajo razlike v številu otrok priseljencev glede na okolje, in sicer da se v vaškem okolju skoraj ne pojavljajo, najbolj pogosti pa so v vrtcih v centru Kranja. Kot sem predvidevala, so bili najpogostejše omenjena etnična skupina Albanci, ki jih je omenilo pet vzgojiteljic. Dve vzgojiteljici na to vprašanje nista odgovorili, Moja predvidevanja je potrdila tudi socialna pedagoginja. V zvezi z njimi so tudi omenjali največ težav. Štiri vzgojiteljice so v zvezi z albanskimi otroki omenile živahen značaj, agresivnost in nesamostojnost (odvisnost od staršev in vzgojiteljic pri opravljanju vsakodnevnih opravil), kar se ujema s tistim, kar sem slišala v neuradnih pogovorih. Dobila sem občutek, kot da so Albanci vsaj v vrtcih, kjer sem opravljala raziskavo, v zadnjem času postali prototip priseljencev, ki so ga prej predstavljali Bošnjaki (Bosanci).

Drugi pogosto omenjeni so bili Rusi (omenili sta jih dve vzgojiteljici in socialna pedagoginja, omenjeni so bili tudi v neformalnih pogovorih), to je etnična skupina, ki do zdaj v Kranju ni bila močno zastopana, kar lahko kaže na spremembe na področju priseljevanja. Razen Makedoncev, ki so jih omenile tri intervjujanke, niso bili omenjeni otroci iz držav bivše Jugoslavije, kar lahko kaže na to, da se je priseljevanje iz tistih krajev zmanjšalo, ali pa da jih vzgojiteljice ne dojemajo kot priseljence, saj sem dobila odgovore večinoma starejših oseb, ki so se šolale v obdobju, ko je bila srbohrvaščina prisotna v šolah.

Odgovori glede spola in življenjskih razmer otrok priseljencev so bili skopi. Pet vzgojiteljic na vprašanja o spolu ni odgovorilo, ostali trije odgovori pa so bili različni (ena od vzgojiteljic je odgovorila, da so otroci priseljencev v njeni skupini moškega spola, druga da so ženskega, tretja da sta prisotna oba spola). Na vprašanje o življenjskih razmerah sta dve vzgojiteljici odgovorili, da otroci prihajajo iz zapletenih razmer, ostale niso odgovorile ali pa so napisale, da ne vedo oziroma ne želijo odgovarjati. Iz podatkov, ki sem jih dobila, ne morem sklepati, ali se spolna sestava in življenjske razmere otrok razlikujejo, čeprav sem v praksi dobila vtis, da je več otrok priseljencev moškega spola ter da večinoma prihajajo iz slabše situiranih družin.

Vse intervjujke razen ene so menile, da z vključevanjem otrok priseljencev ni nobenih težav, oziroma so zanemarljive. Ti odgovori so me presenetili, sama sem bila sama v okviru študentskega dela priča situacijam, kjer so se pojavila nesoglasja v zvezi z otroki priseljencev, po navadi povezana s tem, da otrok ni razumel jezika, in posledično sledil dogajanju, kar je motile dinamiko v skupini. Socialna pedagoginja mi je razložila, da so predvsem albanske družine izredno nezahtevne, za razliko od slovenskih staršev ne pokažejo zanimanja za "nadstandardne" dejavnosti in tudi s tega vidika ni potrebno toliko komunikacije. Povedala je tudi, da v albanski kulturi obiskovanje vrtca ni v navadi, kar se kaže tudi pri vključevanju otrok v slovenske vrtce- vključujejo se kasneje, manj je sodelovanja med starši in vzgojiteljicami. Pri ostalih narodnostih razlik v dojemaju institucije vrtca ni opazila. Ena izmed vzgojiteljic je starše otroka albanskega izvora označila kot neskrbne, in opozorila na navade, ki motijo delovanje vrtca: *"So pa starši tu bolj neskrbni, otrok je s starejšim bratom veliko časa v vrtcu, v vrtec večkrat pripeljejo bolnega otroka, pridejo po zapiralnem času vrtca."*

Vse vzgojiteljice so povedale, da ostali otroci otroke priseljencev normalno sprejmejo, kar me ni presenetilo. Štiri vzgojiteljice so na vprašanja o prilagajanju kurikulumu odgovorile, da otroci priseljencev niso edini, ki bi se jim morali prilagajati, ter da se prilagajanje smatra kot samoumevno, zdelo se mi je, da so zanikale, da je populacija otrok priseljencev na kakršen koli način drugačna od ostale. Šestim vzgojiteljicam se je zdelo seznanjanje ostalih otrok z vrstniki priseljenci potrebno, le ena je odgovorila, da je popolnoma nepotrebno. Štiri so napisale, da otroke v skupini že seznanjajo, prav tako sem take primere spoznala v praksi. Eden izmed primerov, ki mi je ostal v spominu je načrtovanje rojstnega dneva za deklico albanskega porekla, ki je vključevalo zabavo, na katero bi povabila svojo mamo, ki bi prinesla albansko pecivo in otroke učila albanskih pesmic. Ena izmed vzgojiteljic je dopisala, da je seznanjanje s tujimi običaji pomembno, da se preseže negativen odnos do priseljencev, ki ga sicer nihče v intervjujih ne omenja, vendar po tem sklepam, da vendarle obstaja: *"Potrebno je, da vsi vemo, da nismo vsi iz enakih okolij, da obstajajo tudi druge kulture in narodi, jeziki, običaji. To je potrebno, da se preseže negativen odnos do priseljencev in da se vsi otroci čutijo kot enake."*

Pri prilagajanju kurikulumu priseljencem so bila mnenja deljena, štiri vzgojiteljice so odgovorile, da je prilagajanje potrebno, tri da je potrebno v manjši meri in ena, da sploh ni potrebno. Slednja je trdila, da so priseljenci tisti, ki so se dolžni prilagoditi: *"Prilagajanje ni*

potrebno. Vsak, kdor pride v našo lepo Slovenijo naj sprejme našo kulturo, oziroma jo vsaj spoštuje. Mislim, da smo mi občasno preveč tolerantni do priseljencev, oni do nas niso.''

Socialna pedagoginja mi je v intervjuju pojasnila, da pri nekaterih strokovnih delavcih obstaja negativen odnos do otrok priseljencev, predvsem albanske narodnosti, ter vključevanja elementov njihovih kultur v kurikulum. Predavanje o priseljencih albanske narodnosti naj bi bilo sprejeto s precej kritike, saj naj bi priseljencev dajali preveč pozornosti in spreminjali vrtec iz slovenskega v albanskega, tudi ena izmed vzgojiteljic je v intervjuju izrazila strah pred izgubo identitete v primeru, da se v kurikulum vpelje tuje kulturne elemente. Po mojih opazanjih albanski jezik, tako kot sicer jeziki iz področij bivše Jugoslavije, ne uživa ugleda med vzgojiteljicami, temveč je viden kot jezik, ki se ga je nesmiselno učiti, kot jezik nepomembnega dela družbe, odrinjenega na obrobje

Štiri vzgojiteljice so govorile o težavah, ki jih imajo s sporazumevanjem s starši, o čemer je govorila tudi socialna pedagoginja. Iz odgovorov je razvidno, da najpogostejši način sporazumevanja poteka s pomočjo listkov, ki jih družinski člani, ki znajo slovensko, doma prevedejo (navedlo ga je pet vzgojiteljic). Enak način pomoči pri komunikaciji navaja Marija Trnovec v svoji raziskavi iz leta 2014, ki jo je opravila v vrtcih v Ljubljani, iz česar sklepam, da je to že ustaljen način, katerega so tako zaposleni kot starši vajeni. Ena vzgojiteljica je omenila uporabo slovarja in pomoč osebe, ki razume jezik, ena pa prilagajanje govorjenja (počasi, umirjeno). Socialna pedagoginja je povedala, da imajo tudi knjige in slovarje v različnih jezikih, vendar jim pri albanščini to ne pomaga, saj je ne znajo brati. Osnovni obrazci in vprašalniki so po besedah socialne pedagoginje prevedeni, vendar naj bi bilo to negativno sprejeto s strani zaposlenih, saj naj bi zmanjševalo pomen slovenskega jezika v vrtcu.

Tako kot opaža Lea Cahunek v svoji diplomski nalogi, so tudi tu vzgojiteljice opazile, da je komunikacija, predvsem pri družinah albanskega porekla načeloma lažja z moškimi, saj se ženske ne vključujejo v družbo v tolikšni meri in so bolj vezane na dom, kjer govorijo v maternem jeziku. Dve vzgojiteljici sta zaznali, da slovenski jezik govorijo večinoma moški. Dve vzgojiteljici sta omenili, da očetje sploh niso prisotni oziroma ne sodeljujejo z vrtcem. Ena izmed vzgojiteljic je zapisala, da se ji ločenost očeta od ostale družine zdi vredna razmisleka: *''Mame so doma in rojevajo, očetje se v zadnjem obdobju zaposlujejo v tujini in v Sloveniji puščajo družino samo-vse več*

je takšnih primerov. Samo v razmislek .’’ Razlagam si, da vzgojiteljice tovrstno ločevanje družin dojemajo kot potencialno škodljivo za otroka, ter kot še eno oviro pri komunikaciji z družino.

Samo dve vzgojiteljici sta navedli, da kulturo in posebnosti otrok priseljencev v svoji skupini dobro poznata, tri so svoje poznavanje ocenile kot srednje, ostale tri kot slabo. Vzgojiteljici, ki sta svoje poznavanje ocenili kot dobro, sta tudi zelo pripravljeni še izboljšati poznavanje, prav tako ena vzgojiteljica, ki je dosedanje poznavanje ocenila kot slabo. Tri vzgojiteljice, ki si pripisujejo srednje poznavanje kultur in posebnosti, so tudi srednje pripravljene na dodatno izobraževanje v tej smeri. Dve vzgojiteljici, ki kulturo in posebnost poznata malo, na vprašanje o dodatnem izobraževanju nista odgovorili. Dve vzgojiteljici (poleg socialne pedagoginje) sta obiskali predavanje o priseljencih albanske narodnosti, ena vzgojiteljica je pokazala interes do učenja albanskega jezika, nekaj oseb, pripravljenih na učenje albanščine sem spoznala tudi med delom v vrtcu. Skleпам, da so za dodatno izobraževanje tako najbolj odprte osebe, ki so se na tem področju že izobraževale oziroma jih že nasplošno zanima. .

Le tri vzgojiteljice so podale mnenje o tem, kakšno pomoč si želijo, in le ena je rekla, da si želi tolmača, čeprav je zaposlena, ki je govorila albansko, zelo pogosto opravljala naloge le tega. Kot govorka albanskega jezika sem bila v vrtcu pogosto dobro sprejeta, saj sem jim lahko pomagala pri komunikaciji z otroki, zato me čudi, da ni več zanimanja za albansko govoreče zaposlene in prostovoljce. Nasprotno pa je socialna pedagoginja izrazila željo po prevajalcih, prostovoljcih in boljšem sodelovanju s priseljenjskimi skupnosti, predvsem z albansko. Ena vzgojiteljica je izrazila željo, da bi država prevzela bolj aktivno vlogo pri integraciji priseljencev, druga pa je odgovornost za integracijo pripisala priseljenjem samim, ter dodala, da se ne želijo integrirati. Marija Trnovec v svoji raziskavi, opravljeni v ljubljanskih vrtcih prav tako opaža, da vzgojiteljice albanske starše dojemajo kot nepripravljene na integracijo, kar kaže na to, da se takšna situacija pojavlja tudi izven Kranja.

Presenečena sem, da so vzgojiteljice odgovarjale tako skopo in prikazale vse skupaj kot problem, ki je zanemarljiv. Tudi socialna pedagoginja je povedala, da v primerjavi s šolskimi delavkami nimajo vzgojiteljice nobenih hujših težav, vendar je omenila, da jih kljub temu marsikaj moti, zato se sprašujem, zakaj so te stvari tokrat zamolčale. Morda so na vprašalnike odgovarjale večinoma tiste, ki imajo s priseljenji dobre izkušnje, morda so svoje odgovore spremenile glede na to, kakšno naj bi bilo moje mnenje oziroma v javnosti sprejemljivi diskurz.

Glede na neuradne povratne informacije jih je motil način, na katerega je bil intervju oblikovan, saj bi raje odgovarjale na vprašanja zaprtega tipa.

3.2. Sklep

Kot je razvidno iz rezultatov, me je presenetilo dejstvo, da so bili odgovori tako skopi. Opazila sem, da se v odnosu nekaterih strokovnih delavk kažejo tehnike zanikanja rasizma, kot so prelaganje odgovornosti na žrtve (Zorn, 2003), in prikazovanja samih sebe kot dejanskih žrtev (lahko se bojimo za svoj jezik, vrtec postaja albanski). Žal mi je, ker se vzgojiteljice niso strinjale z intervjujem v živo, ki bi dovoljeval več možnosti za podvprašanja, povzemanje in pogovor, saj se mi zdi, da niso povedale vsega, kar bi bilo potrebno, oziroma da niso vedno razumele mojih vprašanj.

Vižintin (2010) piše, da dobro razvit sistem predšolskega izobraževanja pomemben pri kasnejši uspešnosti otrok v šolskem sistemu. Nekatere vzgojiteljice, ki so sodelovale v raziskavi se tega zavedajo, pri drugih pa sem dobila občutek, da jih kasnejše življenje teh otrok ne zanima, in jim je prvotnega pomena bolj nemoteno delovanje skupine kot celote oziroma komunikacija, ki zadošča za vsakdanjo rutino. S strani vzgojiteljic, ki so sodelovale v raziskavi lahko sklepam, da v Kranjskih vrtcih ni potreb po novih oblikah pomoči pri delu z otroki priseljenci in njihovimi družinami, s strani socialne pedagoginje pa sem zaznala željo po vključevanju prostovoljcev ali mobilnih zaposlenih.

Vzgojiteljice tudi podcenjujejo pomembnost zavedanja drugačnosti v predšolskem obdobju, na kar kažejo odgovori v smislu "otroci so otroci". S tem zanikajo etnično realnost in kulturne potrebe otrok, ki se lahko razlikujejo od večinskih. Med delom v vrtcu sem opazila, da se predvsem otroci tik pred šolo zavedajo, da so nekateri otroci drugačni, da ne govorijo "našega" jezika in da praznujejo drugačne praznike, se drugače prehranjujejo. O različnosti, multikulturalnosti in migracijah se je po mojem mnenju potrebno z otroki pogovarjati, saj ignoriranje teh tematik lahko privede do tega, da si otroci sami oblikujejo predstave, ki pa so lahko tudi stereotipne in napačne.

Za mnoge priseljske družine je Slovenija le začasna postaja, kar lahko sklepam glede na odgovore, v katerih omenjajo odhode očetov v tujino ter zapuščanje države že po nekaj mesecih, ter tudi glede na lastne izkušnje iz vrtcev in širše. V tem primeru so otroci in starši postavljeni v vlogo nekoga, ki se mora začasno znajti v situaciji, ki je nestalna, nestabilna, verjetno jim zaradi tega tudi primanjkuje motivacije za učenje jezika in večje vključevanje v večinsko družbo. Tudi vzgojiteljice v tem primeru težko dolgoročno spoznajo življenjski svet otrok, ki jih že čez nekaj mesecev ne bo več skupini. Nihče pravzaprav ne ve, ali se dolgoročno splača vlagati trud, čas in sredstva v programe, ki pripravljajo otroke na življenje v državi, v kateri na koncu sploh ne bodo ostali. V vmesnem času pa se tako otroci, starši kot vzgojitelji pač znajdejo tako kot se vedo in znajo.

3.3 Predlogi

Zaradi pomanjkanja odziva vzgojiteljic, še posebej pa staršev, težko predlagam nekaj, kar bi ustrezalo vsem, vendar vidim možnost za manjše spremembe na dnevni bazi.

Glede na to, da vzgojiteljice imajo knjige, napisane v albanskem jeziku, pa jih ne znajo brati, bi morda starejši otroci skupaj s starši pripravili (napisali, narisali) albansko abecedo, in jo predstavili vzgojiteljicam in ostalim otrokom. Tako bi priseljske družine dobile možnost predstaviti svoj jezik in kulturo in jo vključiti v dejavnosti, vzgojiteljice pa bi si lahko olajšale branje knjig v albanščini.

Spremembe fizičnega okolja, kot so prikazi napisov v jezikih otrok priseljencev, zastave in simboli držav izvora, slike, ki prikazujejo ljudi iz njihovih kultur bi prav tako pripomogle k boljšemu počutju otrok, ki pripadajo priseljskim skupnostim.

Podobno kot tečaj za albanske ženske bi se lahko organiziralo tečaj albanskega, ruskega ali drugih jezikov, ki bi bil namenjen vzgojiteljicam in voden s strani staršev ali drugih družinskih članov, morda celo starejših otrok samih. Sodelovanje v takem projektu bi dvignilo samozavest priseljskih družin, prikazalo njihove jezike kot vredne učenja, ob enem pa bi pomagali prihodnjim generacijam.

Tudi druge vzgojiteljice bi lahko posnemale primer kolegice, ki skupaj z otroki in starši priseljenci organizira rojstnodnevne zabave, ki vključujejo tradicionalno hrano, pesmice in ples iz njihovih držav. Otroci iz priseljskih skupnosti bi lahko na tak način predstavili tudi praznike in običaje, se skupaj z vzgojiteljicami pogovorili o drugačnosti, pa tudi o skupnih točkah, ki jih povezujejo. V nekaterih vrtcih občasno potekajo tudi sklopi dejavnosti, preko katerih spoznavajo tuje kulture, kuhajo tradicionalne jedi, se učijo pesmic v tujem jeziku itd., v letu 2017 so v enem izmed vrtcev na primer spoznavali kitajski jezik in kulturo v sodelovanju s centrom za kitajski jezik. Na podoben način bi lahko spoznavali tudi elemente kultur otrok, ki so vključeni v skupino, k sodelovanju bi povabili starše in druge člane skupnosti.

Socialna pedagoginja je v preteklosti že poskušala prepričati tiste starše, ki jim slovenski jezik ne dela težav, da bi pomagali tistim, ki se še niso naučili, vendar so zahtevali plačilo, ki ga vrtci niso mogli dati. Morda bi bilo potrebno pripraviti dopis oziroma prijaviti projekt, in prositi za državna ali evropska sredstva, ki bi pokrila plače prevajalcev. Ravno tako po novem zakonu tudi prostovoljci prejemajo manjšo denarno nagrado, kar bi morda dodatno motiviralo člane priseljskih skupnosti k mobilizaciji. Tako bi ravnali po načelu kulturnih kompetenc, ki predvideva zaposlovanje etničnih manjšin, in pripomogli k boljšemu finančnemu stanju skupnosti, iz katerih prihajajo otroci.

Veliko bi se spremenilo tudi z boljšim pregledom nad dejanskim stanjem priseljskih skupnosti, tako na državni kot občinski ravni, informiranjem priseljencev o njihovih pravicah, prevajanjem obrazcev v tuje jezike itd.

Dodatni poudarek bi bilo potrebno nameniti integraciji žensk, še posebej pripadnic albanske skupnosti. Tečaj slovenščine na Škrlovcu, namenjen albanskim ženskam je že velik korak naprej, vendar je verjetno potrebno več ozaveščanja in povezovanja s skupnostjo. Z večjim vključevanjem žensk v družbo bi posledično pripomogli tudi k boljšemu znanju slovenščine pri otrocih, boljšemu sodelovanju med vzgojitelji, učitelji in ostalimi zaposlenimi v šolskem sistemu, ter k boljšim življenjskim pogojem družin.

V vrtcih, kjer sem naredila raziskavo, nimajo socialne delavke, vendar bi jim pri delu prišla prav širša perspektiva, ki jo socialno delo ponuja v primerjavi s socialno pedagogiko, saj bi tako lahko vključili tudi družine, sorodnike in ostale člane priseljskih skupnosti. Socialna

delavka bi v tem primeru delovala kot vez, ki mobilizira tako vzgojiteljice in socialne pedagoge, kot člane priseljske skupnosti. Etnično občutljivo socialno delo usmerja strokovne delavce tudi k zavedanju lastne pozicije moči v primerjavi z močjo pripadnikov manjšin ter k samozavedanju in soočanju z lastnimi predsodki. To so kompetence, ki bi prišle prav vsem strokovnim delavkam, ki so v stiku z otroki priseljenci in njihovimi družinami-če želimo diskriminacijo preprečiti, se je moramo najprej namreč zavedati.

Predvsem pa se je potrebno o različnosti z otroki pogovarjati in jim jo predstaviti kot nekaj običajnega in pozitivnega, jih odvracati od stereotipnega razmišljanja in jih opozarjati, kadar se do ljudi drugačnega izvora obnašajo neprimerno.

VIRI IN LITERATURA

Bahovec Dolar, E.; Cvetko, I. (1999). Kurikulum za vrtce. Ljubljana: Zavod republike Slovenije za šolstvo.

Barle, A., Gajgar, M., Knez, Kranjc, S., Motik, D., Ojsteršek, B., Safran, Ž., Steiner, M., Zaletel, J. (2007). Strategija vključevanja otrok, učencev in dijakov migrantov v sistem vzgoje in izobraževanja v republiki Sloveniji.

Berishaj, M. (2004), Albanci v Sloveniji. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Bešter, R. (2007) Model integracijske politike v odnosu do drugih modelov imigrantskih politik. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja. Številka 59, str. 116-138.

Bešter, R. (2009). Vključevanje imigrantskih otrok v izobraževalni sistem. Ljubljana: Razprave in gradivo - Inštitut za narodnostna vprašanja (1990) številka 59, str. 90-114.

Bialystok, E. (2001) Bilingualism in Development: Language, Literacy, and Cognition
Cambridge: Cambridge University Press.

Cahunek, L. (2013). Osebe albanske narodnosti v šolskem sistemu v Sloveniji: diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Dolenc, D. (2007) Priseljivanje v Slovenijo z območja nekdanje Jugoslavije po drugi svetovni vojni. V: Komac, M. (ur.) Priseljenci. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Doles, V. (2009) Socialno delo v vrtcu-diplomska naloga. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo Univerze v Ljubljani.

Fatić, S. (2013). Kako otroci in vzgojiteljice v vrtcu sprejemajo priseljence-diplomska naloga. Koper: Pedagoška fakulteta Univerze na Primorskem.

Hyltenstam, K.; Obler K. L. (1989). Bilingualism Across the Lifespan: Aspects of Acquisition, Maturity and Loss. Cambridge: Cambridge University Press.

Josipovič, D. (2006). Učinki priseljivanja v Slovenijo po drugi svetovni vojni. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU.

Kraimer, K.; Altmeyer, L. (2016). The Relationship Between Social Work and Social Pedagogy – Similarities in Theory and Profession from a German Perspective . Saarbrücken: University of Applied Sciences, Faculty of Social Sciences

Mrkun, P. (2015). Etnično občutljivo socialno delo-neobjavljeno delo

Novak, M.; Medica, K.; Lunder Verlič, S.; Pevec Semec K.; Madruša Jelen, M.; Mežan, J.; Zorman, M.; Antoni Duhovnik, A.; Motik, D.; Novak, M.; Sivec, M.; Stritar, U. (2012) Smernice za celostno vključevanje priseljencev (otrok, učencev in dijakov) iz drugih jezikovnih in kulturnih okolij v slovenski vzgojno-izobraževalni sistem. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Trnovec, M. (2014). Vidik vzgojiteljic pri delu z albansko govorečimi otroki v vrtcu: diplomsko delo. Ljubljana: Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.

Urh, Š. (2012). Etnična občutljivost v socialnem delu. Ljubljana: Fakulteta za socialno delo-zapiski s predavanja

Vah Jevšnik, M. (2010). Medkulturna vzgoja in izobraževanje v vrtcu in prvi triadi osnovne šole. Maribor: Revija za elementarno izobraževanje, letnik 3, št. 2/3, str. 133-141

Vižintin, M. A. (2010). Otroci priseljencev: zakonodaja in prve izkušnje, str. 221-240 v Medica, K., Lukič, G.; Bufon, M. (2010). Migranti v Sloveniji-med intergracijo in alienacijo. Koper: Univerza na Primorskem.

Zorn, J. (2003). Antirasistična perspektiva v socialnem delu : kako prepoznati rasizem v vsakdanjem življenju in kulturna kompetentnost služb. Ljubljana: Socialno delo, letnik 42, št. 4/5

Internetni viri:

Kranj, dostopno na:

http://www.kranj.si/KRANJ_SI,kranj_moje_mesto,kultura,kulturna_drustva.htm, 25. 5. 2017, 11:47

Mestna občina Kranj-pritožbe, dostopno na:

http://www.lex-localis.info/files/c2cf5c83-b77f-4425-b484-625b18bf89ef/635889660055895448_Odgovor%20-%20vzgojiteljice%20tecaj%20alb%20jezika.pdf, 25. 5. 2017, 12:11

Pravno-informacijski sistem republike Slovenije, dostopno na

<http://www.pisrs.si/Pis.web/pregledPredpisa?id=RESO20>, 12. 4. 2017, 13:33

Predpisi s področja vzgoje, znanosti in kulture, dostopno na:

<http://predpisi.sviz.si/vzgoja-in-izobrazevanje/vrtci/zakon-o-vrtcih/index.php>, 13. 4. 2017, 14:52

Statistični urad RS, dostopno na

pxweb.stat.si/5, 4. 4. 2017, 13:46

<http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/Saveshow.asp>, 20. 6. 2017, 118:45